Tarım Ürünleri Piyasaları

ZEYTİNYAĞI

SGB
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü

Ocak 2020, Ürün No: BÜ-22

Dünya Zeytinyağı Verileri (bin ton)

	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19[1]	2019/20[2]	Değişim[3] (%)
Üretim	3.177	2.562	3.379	3.218	3.144	-2,3
Tüketim	2.980	2.726	3.039	2.909	3.094	6,4
İthalat	791	782	943	969	994	2,6
İhracat	789	783	945	972	966	-0,6
İhracat fiyatı ($/ton)[4]	4.060	4.530	3.912	3.120	-	20,2

Kaynak: IOC, İTB, [1]/ Tahmin, [2]/ Öngörü, [3]/ Verisi bulunan son iki sezonun değişimini göstermektedir, [4]/İTB emtia(İngiltere ham extra sızma zeytinyağı) fiyatıdır.

Dünya zeytin üretim alanları yaklaşık 10 milyon hektar düzeyindedir. Zeytin üretim alanlarının büyük bir çoğunluğu Akdeniz ülkelerindedir. Dünya zeytinyağı rekoltesi yaklaşık 3,1 milyon ton kadardır. Dünya zeytinyağı üretimi dalgalanmalar göstermekle birlikte artış eğilimindedir. Zeytin üretiminde önemli ülkeler; İspanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye ve Tunus'tur. Zeytinyağı üretiminde AB ülkelerinin payı yıllara göre değişmekle birlikte ortalama %70'dir. Son yıllarda Avustralya, Japonya ve Arjantin gibi ülkelerde de zeytin üretimine başlanmıştır.

Zeytinyağı sektöründe öncü ihracatçı ülkeler; İspanya, İtalya, Tunus, Türkiye'dir.

Dünya zeytinyağı ihracatı artan talebe bağlı olarak yıllara göre artış eğilimindedir.

En fazla zeytinyağı ithal eden ülkeler sırasıyla ABD, AB, Brezilya ve Japonya'dır.

Dünya zeytinyağı fiyatları, zeytinyağı üretiminde öncü olan İspanya ve İtalya borsalarında oluşmaktadır. Dünya zeytinyağı üretiminin de ihracatının da yarısından fazlası bu iki ülkeye aittir. Doğa koşullarındaki olumsuzluklar, ürünün periyodisite özelliği ve hastalıklar; zeytinyağı arzını dalgalandırmaktadır.

Zeytin üretim alanında önemli ülkeler (2018/19%)

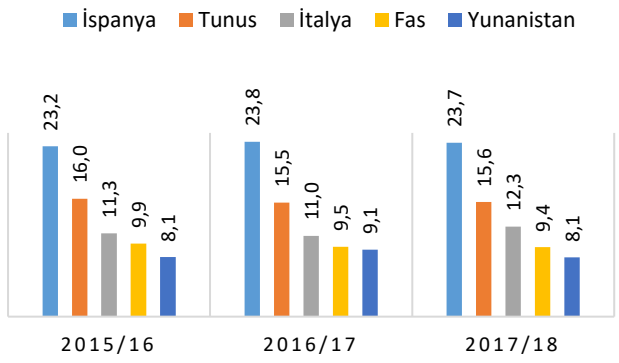

Ülkelere göre zeytinyağı ihracatı (2018/19, %)

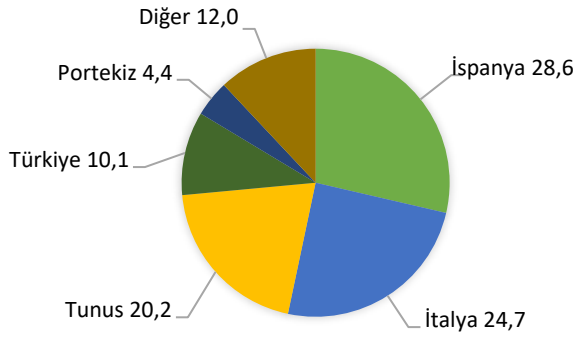

Zeytinyağı üretiminde önemli ülkeler (2018/19, %)

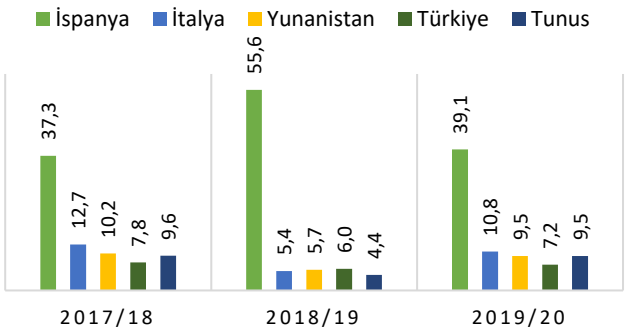

Zeytinyağı ithalatında önemli ülkeler (2018/19, %)

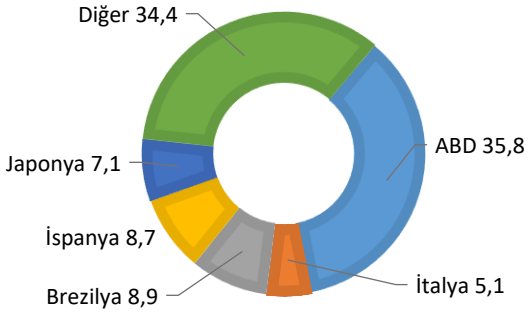

Türkiye zeytin üretimi yıllar itibarıyla artış göstermiştir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, yıllara göre zeytin üretim alanlarındaki artıştır. Son yıllarda yeni zeytin bahçesi tesisi ve sertifikalı zeytin fidanı destekleriyle zeytin üretim alanları artış göstermiştir. TÜİK Bitkisel Üretim İstatistiklerine göre 2019 yılında 1,5 milyon ton zeytin üretimi gerçekleşmiştir. Toplam zeytin üretiminin yaklaşık olarak %75'ini yağlık zeytin oluşturmaktadır.

Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Verileri (ton)

	2015	2016	2017	2018	2019	Değişim[1] (%)
Toplam Zeytinlik Alanı (bin da)	8.369	8.455	8.461	8.644	8,792	1,7
Toplam Zeytin Ağacı Sayısı (bin adet)	171.992	173.758	174.594	177.844	182.076	2,4
Toplam Zeytin Üretimi	1.700.000	1.730.0000	2.100.000	1.500.0000	1.525.000	1,7
Sofralık Zeytin Üretimi	400.000	430.000	460.000	426.995	415.000	-3,0
Yağlık Zeytin Üretimi	1.300.0000	1.300.0000	1.640.000	1.073.472	1.110.000	3,4
Zeytinyağı Üretimi [2]	185.000	195.000	287.041	193.613	224.595	16,0
Zeytinyağı İhracatı [3]	12.831	17.819	50.217	65.940	43.862	-33,5
Zeytinyağı İthalatı[3]	2.632	1.307	16	4.844	23.401	383,1

Kaynak: TÜİK, UZZK. [1] / Son iki yılın değişimini göstermektedir. [2] / Geçici veriler (UZZK). [3] / GTİP 150910 ve 150990 ve alınmıştır.

Zeytin alanları ve üretimi; Zeytin üretim alanları Ege ve Akdeniz bölgelerinde yoğunlaşmış ve yıllara göre artış eğilimindedir. Zeytin alanların da en önemli iller Aydın, Muğla, İzmir'dir. Zeytin üretimi 2019 yılında 1 milyon 525 bin tondur.

Yağlık zeytin üretiminde en önemli iller Aydın, İzmir, Muğla, Balıkesir ve Hatay'dır. Ege Bölgesi'nin güney kesimi ve Akdeniz Bölgesi'nin Hatay ve Mersin illeri yağlık zeytin üretiminde ön plana çıkmaktadır.

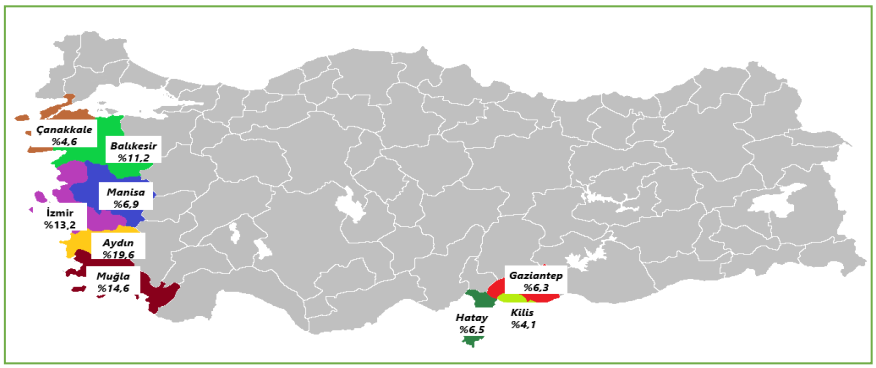

Zeytinyağı üretimi; Türkiye'de zeytinyağı üretimi, zeytin üretimindeki dalgalanmalara bağlı olarak değişse de artış eğilimindedir ve dünyada ilk beş ülke içinde yer almaktadır. Türkiye, zeytinyağı ihracatında ilk dört ülke arasında olmasına rağmen, zeytinyağı ihracatında öncü ülke olan İspanya'nın yaklaşık beşte biri kadar ihracat gerçekleştirmektedir. İthalat ise yok denecek kadar azdır.

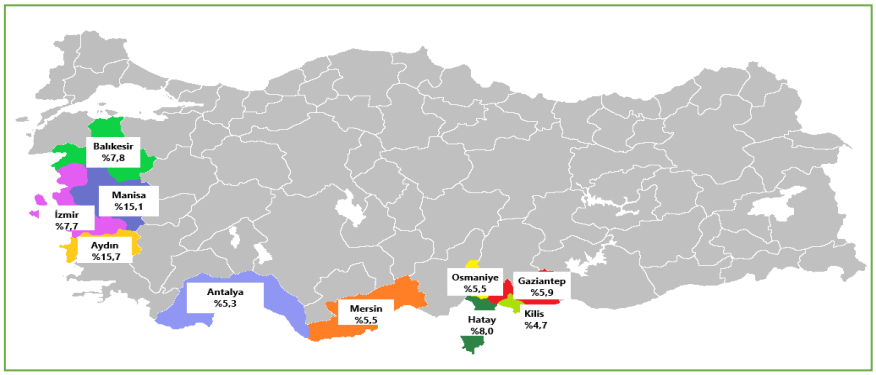

Türkiye'de Zeytin Destekleme Politikaları: Zeytincilik sektörünün geliştirilmesi ve düzenlenmesi amacıyla oldukça geniş yelpazede uygulanan desteklemeler zaman içerisinde değişime uğramıştır. Geçmişte uygulanan destekleme araçları içinde; destekleme alımları, girdi sübvansiyonları ve doğrudan gelir desteği (2000-2008) bulunmaktadır. Destekleme primleri yıllar içinde destekleme alımlarıyla yer değiştirerek kesintiye uğrasa da günümüzde zeytinyağında fark ödemesi adı altında devam etmektedir. Son olarak 2019 yılında dane zeytine ilk defa prim verilmeye başlanmıştır.

2019 yılında Bakanlık tarafından verilen desteklerden, alan bazında dekara mazot ve gübre destekleri dekara 19 TL, organik tarım desteği olarak dekar başına bireysel ürün sertifikalı üreticilere 20 TL ve grup ürün sertifikalı üreticilere 40 TL, iyi tarım uygulamaları olarak dekar başına bireysel sertifikalı üreticilere 30 TL ve grup sertifikalı üreticilere 15 TL, zeytinyağı fark ödemesi 80 kilogram/kuruş, tane zeytin fark ödemesi 15kilogram/kuruş, yurt içi sertifikalı fidan desteği (standart bahçelerde 100 TL/dekar, sertifikalı fidan kullanan bahçelerde 280 TL/dekar) ve geleneksel zeytin bahçelerin rehabilitasyonu desteği (100 TL/dekar) bulunmaktadır.

Türkiye zeytinyağı ihracatında önemli ülkeler (2019, %)

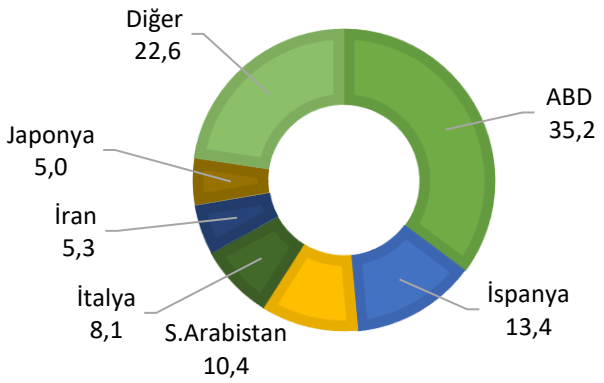

Türkiye'nin zeytinyağı ithalatı yaptığı ülkeler (2019, %)

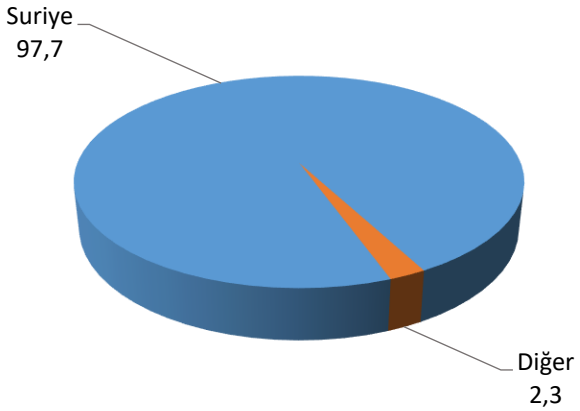

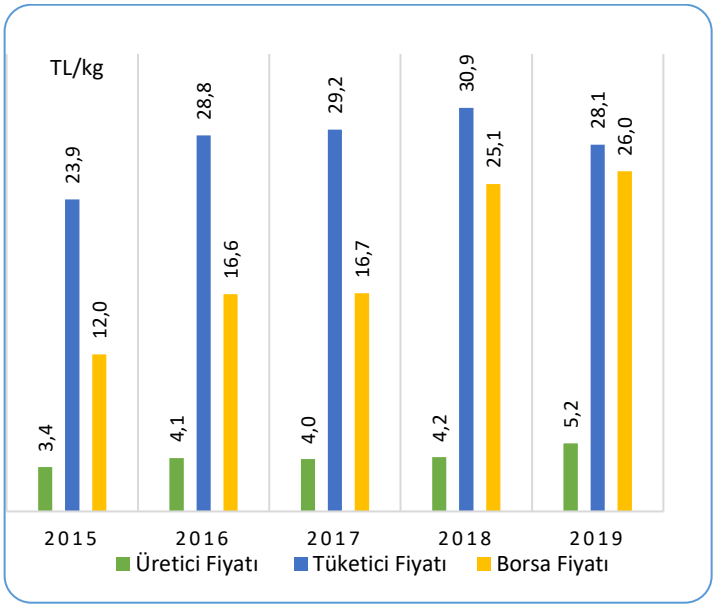

2019 yılı ortalama zeytin üretici fiyatı 5,22 TL/kg'dır. 2019 yılı Aralık ayında yaklaşık 5,24 TL/kg olan zeytin üretici fiyatı, bir önceki aya göre yaklaşık %6,3 azalmış ve bir önceki yılın Aralık ayına göre %5,86 artmıştır.

2019 yılında ortalama zeytinyağı tüketici fiyatı 28,06 TL/kg'dır. 2019 yılı Aralık ayında yaklaşık 29,03 TL/kg olan zeytinyağı tüketici fiyatı bir önceki aya göre %0,21 azalmış ve bir önceki yılın Aralık ayına göre %22,70 artmıştır.

2019 yılında ortalama zeytinyağı borsa fiyatı 26,04 TL/kg'dır. 2019 yılı Aralık ayında yaklaşık 25,88 TL/kg olan zeytinyağı borsa fiyatı bir önceki aya göre % 4,10 ve bir önceki yılın Aralık ayına göre %3,27 artmıştır.

Kaynak: TÜİK, İzmir Ticaret Borsası (Erişim: 14.01.2020)

Zeytine verilen destekler toplamı, 2015 ile 2019 yılları arasında 0,73 TL/kg'dan 0,83 TL/kg'a yükselerek yaklaşık %14 artmıştır. Zeytine verilen destekler içinde en fazla payı alan fark ödemeleri, bu yıllarda 0,70 TL/kg'dan 0,80 TL/kg'a yükselerek % 13 artmıştır.

Gübre desteği 2015-2019 yılları arasında 0,01 TL/kg'dan 0,02 TL/kg'a yükselerek yaklaşık %100 artmıştır. 2019 yılından itibaren dane zeytine de prim desteğine başlanmıştır. Bunların yanında üreticilere kalite primi desteği verilmesi zeytinyağı sektörünün lehine olabilecektir.

	Verilen Destek (TL/kg)				
	Fark Ödemesi	Toprak Analizi	Gübre	Mazot	Toplam
2015	0,700	0,003	0,011	0,014	0,728
2016	0,700	-	0,015	0,011	0,726
2017	0,800	0,004	0,017	0,010	0,831
2018	0,800	0,004	0,022	0,013	0,839
2019	0,800	0,004	0,020	0,010	0,834

Kaynak: TOB, TEPGE

Not: Fidan desteği sadece yatırım yılında yapıldığından destek hesaplamasına katılmamıştır.

	2015	2016	2017	2018	2019
Zeytin Fiyatı (TL/kg)	3,4	4,1	4,37	4,7	5,22
Zeytin Fiyatı+Destek (TL/kg)	4,13	4,83	5,22	5,53	6,02
Gübre Fiyatı (TL/kg)(a.sülfat)	0,62	0,53	0,71	0,82	1,02
Mazot Fiyatı (TL/lt)	3,85	3,85	4,69	5,78	6,42
1 kg yağlık zeytin ile alınabilecek girdi miktarı (kg)					
Zeytin/Gübre	5,48	7,74	6,20	5,70	5,12
Zeytin+Destek/Gübre	6,66	9,11	7,75	6,72	5,93
Zeytin/Mazot	0,88	1,06	1	0,86	0,81
Zeytin+Destek/Mazot	1,07	1,25	1,13	1,02	0,94

Kaynak: TÜİK, UZZK, TEPGE
Not: Gübre fiyatlarında %22 Amonyun Sülfat esas alınmıştır.
2019 yılı desteklerinde 2018 zeytin verimi dikkate alınmıştır.

Zeytin Girdi Pariteleri;

2015 yılında bir kg yağlık zeytin ile 5,5 kg gübre alınırken 2019 yılında yaklaşık 5,1 kg gübre; destekler zeytin fiyatına dahil edildiğinde ise 2015 yılında 6,7 kg gübre alınırken 2019 yılında 5,9 kg gübre alınmaktadır.

2015 yılında bir kg yağlık zeytin ile 0,9 lt mazot alınırken, 2019 yılında 0,8 lt mazot, destekler zeytin fiyatına dahil edildiğinde ise 2015 yılında 1,1 lt mazot alınırken 2019 yılında 0,9 lt mazot alınmaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Dünya zeytin alanları ve üretimi yıllara göre artış eğilimindedir. Zeytin üretimi; zeytin ağacının ekolojik isteklerinden dolayı başta Akdeniz olmak üzere belirli bölgelerle sınırlı durumdadır. Dünyada zeytinyağı tüketimi ise hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu sebeplerin de etkisiyle dünya zeytinyağı fiyatları artış eğilimindedir.

Üretici ve ihracatçı ülkeler verimi yüksek, kaliteli, düşük maliyetli, katma değeri yüksek ürünler üreterek ve pazarlama etkinliğini yüksek tutarak piyasada öncü ülke olabilirler.

Türkiye'de zeytinyağı sektöründe özellikle son on yılda olumlu gelişmelerin yaşandığı, fakat bu haliyle bile üretimde öncü (İspanya, İtalya) ülkelerle aynı düzeye gelinemediği, sonuçta bu durumun zeytin ve zeytinyağı kalitesini ve ihracatını olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Türkiye'nin zeytinyağı sektörüyle ilgili yaşamakta olduğu sorunlardan biri, periyodisite nedeniyle zeytinyağı fabrikalarındaki kapasite kullanım oranındaki düşüklüktür ve bu sorun Türkiye'de söz konusu ülkelerden daha büyük boyutlarda yaşanmaktadır.

Ayrıca ürün maliyetleri girdiler özellikle de mazot fiyatlarındaki yükselme nedeniyle olumsuz etkilenmektedir. Öncelikle zeytin yetiştiren ve zeytinyağı İşleyen işletmelerin yapısal sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Üretimi, kaliteyi ve verimi arttırmaya teşvik edecek yönde teknik uygulama ve teknolojilerin desteklenmesi, üreticilerin dış piyasalarda rekabetini arttıracak şekilde prim desteklerinin verilmesi önemlidir.

Türkiye zeytinyağı ihracatında ilk dört ülke arasında olmasına rağmen, ihracat değeri öncü ülke olan İspanya'nın yaklaşık beşte biri kadar ihracat gerçekleştirmektedir. Türkiye'de zeytinyağı üretiminin önemli bir kısmı uluslararası ticarete konu olmakta ancak Türkiye'de zeytinyağı ihracatı daha çok katma değeri düşük nitelikteki ham yağ şeklinde yapılmaktadır. İhraç edilen yağın küçük bir oranı dış piyasada ambalajlı olarak satılmaktadır. İhracatı ambalajlı ve Türk yağı olarak tanıtabilmek ve daha çok bu şekilde ihraç edebilmek hedeflenmelidir. Zeytinyağı sektörünün üretimden tüketim aşamasına kadar bütün alanlarda uzun vadeli programlar çerçevesinde desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ (TEPGE)

Enstitümüz tarım, gıda, çevre ve kırsal kalkınma konularında ekonomik araştırmalar yaparak ve/veya yaptırarak başta Tarım ve Orman Bakanlığı olmak üzere, kamu ve özel sektörde karar alıcı birimleri bilgilendirmeyi, böylece araştırma sonuçlarına dayalı politikalarla/kararlarla ülke tarımının gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bilgi çağının gereklerini yerine getirebilen, konusunda üzerine düşen görevleri yapmaya yetkin ve güçlü bir kurumsal yapıya ulaşmayı hedeflemektedir.

https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge

Bilgi için: Dr. Zerrin ÖZKAN, zerrin.ozkan@tarimorman.gov.tr, +90 312 2875833/132